Przegląd Archeologiczny T. 16 R 38 (1963), pp. 93-94

Andrzej Malinowski

Analiza neolitycznych ludzkich szczątków kostnych z Wichrowic w pow. włocławskim

Une analyse des débris osseux humains néolithiques de Wichrowice, arr. de Włocławek

Dostarczony do ekspertyzy antropologicznej materiał kostny obejmuje dwa pochówki szkieletowe datowane na neolit, a pochodzące z miejscowości Wichrowice w pow. włocławskim.

POCHÓWEK 1

Nr kat. 1943: 1095 stan. 39

W skład pochówka wchodzą kości rozłupanej czaszki ludzkiej oraz trzony kości kończyn dolnych.

Wśród kości czaszki całkowicie zachowała się kość czołowa, na której dokonano pomiarów: najmniejszej szerokości czoła (*distantia bi-frontotemporale*) — 105 mm, i cięciwy kości czołowej (*distantia glabella-bregma*) — 110 mm. Kość czołową charakteryzuje bardzo silny rozwój łuków brwiowych (*arcus superciliaris*), silne pochylenie czoła, a na powierzchniach skroniowych wyraźnie zaznaczone kresy skroniowe (*lineae temporales*). Całkowicie zachowana prawa kość ciemieniowa, pozwoliła na dokonanie pomiaru wysklepienia górnej części czaszki (*distantia glabella-lambda*) — 169 mm, oraz na pomiar wysklepienia kości ciemieniowych (*distantia bregma-lambda*) — 119 mm. Na kości tej wyraźnie zaznaczone są kresa skroniowa górna i dolna (*linea temporalis superior et inferior*), guz ciemieniowy zaś (*tuber parietale*) jest lekko zaznaczony. Z lewej kości ciemieniowej pozostały liczne drobne fragmenty. Prawa kość skroniowa ma nieznacznie uszkodzoną część skalistą oraz koniec masywnego wyrostka sutkowatego (*processus mastoideus*). Z lewej kości skroniowej pozostała jedynie część skalista i kilka drobnych fragmentów części łuskowej. Kości czaszki wykazują znaczną masywność, a średnia ich grubość wynosi ± 10 mm. Szew wieńcowy (*sutura coronalis*) i szew strzałkowy (*sutura sagittalis*) są średnio zarośnięte.

Prócz wymienionych kości czaszki znajdowały się w pochówku 2 zęby ze szczęki górnej z uszkodzonymi korzeniami. Korona trzonowca pierwszego M_1 posiada dość silnie startą powierzchnię żującą — trzeci stopień starcia, u przedtrzonowca zaś pierwszego P_1 powierzchnia żująca korony jest nieco mniej starta — drugi stopień. Na obu zębach zdołano dokonać jedynie pomiarów szerokości i grubości koron. Szerokość M_1 11,7 mm, grubość 9,6 mm. Szerokość P_1 6,4 mm, grubość 9,0 mm. Aby móc zorientować się w kształcie koron zębów, wyliczono wskaźnik szerokościowo-grubościowy według wzoru:

$$\frac{\text{grubość} \cdot 100}{\text{szerokość}}$$

Dla M_1 wskaźnik ten wynosi 82, a dla P_1 140,6. W porównaniu z przeciętnymi wymiarami współczesnego uzębienia korona M_1 jest nieco szersza i mniej gruba, korona zaś P_1 jest nieco grubsza. Na zębach zaobserwowano ślady naddziąsłowego kamienia nazębnego barwy brunatnej. Oba zęby zabarwione są żółtawoszaro.

Z innych kości szkieletu należących do tego pochówka zachowały się trzony obu kości udowych i piszczelowych, fragmenty łuku przedniego kręgu szczytowego oraz środkowy człon palucha prawej stopy. Wszystkie kości posiadają zabarwienie żółtoszare.

Silna rzeźba kości w miejscach przyczepów mięśni, masywny wyrostek sutkowaty, silnie rozwinięte łuki brwiowe i znaczna grubość kości pozwalają przypuszczać, że należą one do silnej budowy mężczyzny, który w chwili śmierci (wskazuje na to stopień zarośnięcia szwów czaszkowych i starcie żujących powierzchni koron zębów) liczył około 35—40 lat (*Maturus*).

POCHÓWEK 2

Nr kat. 1943: 1064, stan. 46

Z pochówka zachowały się jedynie zawiązki zębów stałych należących do osobnika zmarłego w wieku około 5 lat (*Infans I*). W całości zachowały się zawiązki zębów szczęki: przedtrzonowca pierwszego P_1, trzonowca pierwszego M_1, dwóch trzonowców drugich M_2 i żuchwy: siekacza pierwszego I_1, przedtrzonowca pierwszego P_1, dwóch przedtrzonowców drugich P_2, dwóch trzonowców pierwszych M_1 i dwóch trzonowców drugich M_2. Na powierzchni żującej trzonowców pierwszych szczęki znajdują się 4 guzki, natomiast powierzchnie żujące koron pierwszych trzonowców żuchwy posiadają 5 guzków. Trzonowce drugie szczęki oraz żuchwy są zębami czteroguzkowymi, a więc uzębienie tego osobnika nie odbiega pod tym względem od uzębienia ludzi współczesnych. Pomiary szerokości, grubości, długości i wskaźniki szerokościowo grubościowe koron zestawiono w poniżej zamieszczonej tabeli.

Pomiary koron w mm, wskaźniki szerokościowo-grubościowe

Rodzaj zęba	Szczęka				Żuchwa			
	dł.	szer.	grub.	wsk.	dł.	szer.	grub.	wsk.
I_1	—	—	—	—	3,6	5,5	—	—
P_1	—	7,1	7,7	108	7,4	7,5	—	—
P_2	—	—	—	—	7,4	7,6	7,8	103
M_1	6,8	12,4	10,0	81	7,4	12,0	11,2	93
	—	—	—	—	7,4	12,0	11,2	93
M_2	6,8	11,8	—	—	7,2	11,8	10,5	89
	6,8	11,8	10,4	88	7,2	11,8	10,5	89

Zestawione w tabeli dane świadczą, że korony przedtrzonowca i trzonowców szczęki są nieco szersze niż przeciętne wymiary koron współczesnych, przy nieco mniejszej ich długości. Korony siekacza pierwszego, przedtrzonowców i trzonowców żuchwy mają również nieco mniejszą długość i większą szerokość. Prócz opisanych zawiązków zębów w pochówku tym znajdowały się jeszcze 3 fragmenty koron siekaczy, 4 fragmenty koron przedtrzonowców i 7 fragmentów koron trzonowców.

Une analyse des débris osseux humains néolithiques de Wichrowice, arr. de Włocławek

Résumé

L'expertise dont s'occupe cet article se rapporte à des débris d'ossements provenant de deux sépultures à squelettes datées à l'époque du néolithique. L'une des sépultures appartenait à un individu mâle décédé à l'âge de 35—40 ans, l'autre était celle d'un individu mort à l'âge de 5 ans. Les ossements s'étant très mal préservés, on n'a pu procéder qu'à 4 mesurages du crâne fortement détérioré de l'individu *adulte*. Du squelette de l'enfant il ne resta que des pousses de dents qui ont pu être décrites et mesurées.